

**DISCURSUL ETIC ȘI VERIDICITATEA ENUNȚULUI ÎN
PUBLICISTICA LUI M. CĂRTĂRESCU**
*The Ethical Discourse and Truthfulness of Utterance in Mircea Cărtărescu's
Journalism (The Speaker between the Character and the Onlooker)*

PhD Candidate Bogdan RAȚIU
“Petru Maior” University of Târgu-Mureș

Abstract

The work called "The ethical discourse and the truthfulness of the utterance in Mircea Cărtărescu's journalism (the speaker between the character and the onlooker)" represents an approach of the publicistic discourse created by Mircea Cărtărescu in his volumes - "Baroness", but also in his recent articles published in the daily newspaper "Evenimentul zilei". This approach is based on some observations concerning the terms between the author's ethical attitudes, who tries to be a careful onlooker of the transitory romanian society. But the interception of the articles actually constitute their subjects, because the attention moved away from the commented events toward the author's attitude, regarding the social and the politic. He is indeed a reliable voice in literature, but what about his journalistic discourse? I may probably harm this double perception of the public : author versus journalist? Which are the prevalent features of the ethical discourse and how truthful is his opinion? These questions will represent, almost entirely, the background of the analysis regarding ideas, opinions and events that appear in Mircea Cărtărescu's journalism.

Keywords: journalism, publicistic discourse, ethical attitudes, romanian society.

Mircea Cărtărescu este o conștiință artistică bine individualizată în spațiul românesc și nu numai, dovadă fiind numeroasele recenzări favorabile de care are parte atât în mediul literar autohton, cât și în cel străin. Este unul dintre autorii care se apropie și de social, răspunzând sub o anumită formă celor care de la Platon încoace, desconsideră poezii în relație cu politica și socialul.

Lucrarea noastră încearcă să explice fondul și manifestarea ideii lui Mircea Cărtărescu în spațiul public și să determine la reflecție. În acest scop, vom analiza articolele publicate de Mircea Cărtărescu în volumul *Baroane* și cele apărute în cotidianul *Evenimentul zilei*, pentru a sublinia rolul intelectualului, al cărturarului care speră în redimensionarea moralei și a spiritului civic. Dar toate acestea, într-un moment în care lumea românească trece, în continuare, prin ceea ce Tom Gallagher ar numi *intensificarea răului*, având simptomul suspiciunii, labilității, a corupției cronice și a rivalității interne. Tensiunile interne determină societatea la o alterare a relațiilor, iar resentimentul și verdictele nefondate obiectiv¹ ne fac să ascundem reperele stabile și valorile culturii, care pot (re)construi identitatea națională.

¹A se vedea în acest sens articolele și opiniile vehiculate în perioada octombrie-noiembrie în presă și mesajul de solidaritate față de Mircea Cărtărescu a Universității București, Facultatea de Litere (6.XI.2012). Ca reacție se poate consemna și articolul Mihaelei Miroiu, „Etica mioritică. Episodul Cărtărescu”, în *Revista* 22, din 16.10.2012: „Etica mioritică este norma de comportament prin care tensiunile și conflictele se rezolvă prin anularea (batjocorirea, denigrarea, calomnierea, anihilarea, distrugerea) termenului de comparație care ne pune într-o situație defavorabilă. Este o etică anticoncurențială, a conservării sărăciei, nevoilor și neamului. (...) Un seamăn de-al nostru, de aici din <<satul cu miniștri>>, ne face onoarea să rămână și să scrie pentru noi și pentru lumea largă căreia i-a câștigat respectul și admirația (...). Păcatul de moarte este însă altul: de ce o tulbura el oare dulcea și liniștita noastră mediocritate năclăită.”

Dincolo de a accepta opinia cuiva, de a aproba sau a dezaproba, de a fi de-o parte sau de alta a baricadei, analiza noastră este una de substanță ideatică, pentru a observa rolul factorilor de opinie în societate.

Societatea românească, în stadiul în care se află în ultima perioadă, stârnește cruciade interioare în cadrul fiecărui membru al comunității. Nimeni nu e mulțumit de viciile societății, de lucrurile inflamate, de minciuna expusă zilnic, de carențe și de lipsa de comunicare autentică care ar trebui condusă de respect. Într-un context nefavorabil, o mass-media etică poate reuși să persuadeze indivizii și să-i determine la rațiune, precum și la cântărirea în termenii echilibrului și ai viziunii a datelor primite din sfere diferite. Editorialistul cu suflu poetic poate oferi cititorilor săi umanitatea pe care fiecare trebuie să o recupereze și să o reconsidere. În opinia unora, artistul nu este apropiat de domeniul politic,² dar, de exemplu, Richard Rorty susține³ că poeții au puterea și ceva din viziunea revoluționarilor utopici. Pe urmele poezilor de odinioară, care au condus comunitatea spre moralitate și spre decizii luate cu măsură și cumpătate, acum aceștia sunt îndreptățiți să continue persuasiunea, confruntările și dezbaterile libere, pentru a întrupa virtuțile pe care societatea le speră concretizate.

În plan poetic, Mircea Cărtărescu produce o operă diversificată, pentru orice tip de cititor, fiind optimă dezvoltării sensibilității morale a oamenilor, adică a punctului de sprijin al politicii democratice. Totuși, el se reîntoarce din lumea fanteziei, înspre materializarea solidarității, responsabilității sociale, în enunțuri ce implică etica și veridicitatea realului. Mircea Cărtărescu este un autor de ficțiune care își dezvăluie nu doar eul individual, în termenii lui Martin Buber, ci și eul personal, acela care intră în contact cu Celălalt din exterior, care ia contact cu realul și îl transpune într-o expresie dornică de a completa cunoașterea oferită prin intermediul imaginarului.

Citind editorialele realizate de analiștii sau liderii de opinie, ideile lor devin oglindă a ceea ce individul trăiește și resimte în fiecare „Românie” pe care o parcurge. Mircea Cărtărescu, Andrei Pleșu, Ruxandra Cesereanu sunt doar câteva nume pe care le consemnez în ideea devalorării unui enunț etic și totodată veridic. Fauna și flora României postcomuniste, dacă e să o cităm pe Ruxandra Cesereanu, este dominată de imaginea lichelei, a lingăului, a impostorului, a furunculului, a animalului și a vacii blonde, titluri oferite în amintirea Corbului, a Struțocămilei, a Filului, a Brebului de la Dimitrie Cantemir, toate învăluite în identități dubioase și duplicitate. Așadar, nevoia de schimbare a celor ce ies în evidență și marchează societatea, precum și luarea inițiativelor este și ideea care pulsează în fiecare dintre liderii de opinie. De exemplu, într-un text recent al lui Caius Dobrescu, acesta se întreabă

² Platon considera că artistul este autolimitat, el spune un adevăr al vocilor divine și care nu îi aparține, astfel el nefiind capabil să educe, să guverneze ori să fundamenteze legea „L'artiste est incapable de faire du bien au peuple (...) ses œuvres imaginaires (...) ne participent pas à la vie publique de la polis” - Richard Keraney, *Poétique du possible*, Ed. Beauchesne, Paris, 1984, p. 16, *apud*. Sorina Borza, *Platon, politica și spiritul "totalitarismului estetic"* p. 282, în Vasile Muscă și Alexander Baumgarten (coord.), *Filozofia politică a lui Platon*, Ed Polirom, Iași, 2006. O abordare comparativă între intelectuali și politicieni se poate vede și în Andrei Pleșu, *Față către față. Întâlniri și portrete*, Ed. Humanitas, Buc., 2011, p. 196: „Unii: intelectualii n-au ce căuta în politică. Să-și vadă de treburile lor. Alții: intelectualii trebuie să se angajeze în viața publică, dar nu în viața de partid. Să rămână arbitri, instanțe critice lucide. Unii: intrați în politică, intelectualii sunt o catastrofă (urmează exemple). Alții: mari politicieni au fost întotdeauna și mari intelectuali (urmează exemple). Pe scurt, câte voci – atâtea opinii.”

³ Richard Rorty, *Contingentă, ironie și solidaritate*, trad. și note de Corina Sorana Ștefanov, studiu introductiv și control științific de Mircea Flonta, Ed. All, Buc., 1998, pp. 117-118.

asupra posibilității flexibilizării și relativizării regulilor și valorilor sociale, subliniind ipoteza „ordinii eficiente ca ordine emergentă” și a înglobării normelor puternic internalizate, pentru ca cele morale să fie bine stabilizate și articulate. În modul acesta, orice tip de criză s-ar putea înlătura, deoarece alterarea moralei tradiționale conduce la crize sociale și economice pe care, deja, le înregistrăm. O raportare a temelor locale la cele europene (precum realizează și Mircea Cărtărescu prin paralele: România vs. Polonia, România vs. SUA) și revenirea la sine, ne conduce spre prioritățile morale europene “într-o modalitate de internalizare a dilemelor filozofice ale acestui spațiu civilizațional.” Prin insolitare⁴ se ajunge la reconstrucția identitară între etic și estetic, care trebuie dezvoltată ca o dinamică a dubiului, a nesiguranței, a interogației și problematizării, implicând o conștiință morală și valențele creatoare ale ființei. De aceea, editorialistul nu doar simte, ci și judecă, nu doar vede, ci și reflectă pentru o viață morală sănătoasă.

Cetățenii au avut parte de înțelepți sau de sfinți pentru morala creștină, dar azi, identitatea moralei este una neclară și încearcă să se manifeste prin idei din religie, responsabilitate, solidaritate, libertate, justiție, echilibru și în eliminarea suferinței, combătând răul - „Astăzi am ciudatul sentiment că trăim într-o lume în care ura a devenit sistem, depășind orice limită impusă de simpla decență ce ne împiedică să ne mâncăm unii pe alții.”⁵ Mircea Cărtărescu va fi **duelistul**, superior din punct de vedere moral și nobil, cel care înțelege că „ura e ură de sine”, mai întâi, și nu față de celălalt.

E momentul regândirii și reinterpretării politicilor publice, un spațiu complex în care se adâncesc modelatorii și vectorii de sarcină simbolică și intelectuală. Orice situație percepută trebuie să ne conducă la acțiune prin ideea că presupune o atitudine activă de (re)construcție prin reprezentare mentală.

Lizibilitate textului este oferită de limbajul accesibil, prin lipsa termenilor abstracți, a frazelor lungi și arborescente, realizarea unui discurs în funcție de câteva cuvinte cheie, prin explicații și reluarea ideilor în avans, implicând de fiecare dată publicul. Cotidianul devine eveniment după cum preciza Robert Escarpit, oferindu-se semnificație prezentului și actualității. În modul acesta, se produce schimbarea *omului unidimensional* (Herbert Marcuse), adâncit în aprobare și conservare și, mai mult de atât, în resentiment.

Mircea Cărtărescu va coborî odată cu aceste texte publicistice în *polis/ cetate/ oraș/ țară/ univers*, iar în raportul identitate-diferență reușește să intre într-o poetică a simplității și a autenticului cu spațiul familiar și cu exteriorul imediat.

Apropierea cărturarului de mediul exterior, cu reflectare în intimismul legăturilor dintre oameni și idei se face pe granița dintre literar și publicistic, ce se contopește într-un discurs eseistic ca palimpsest al culturilor și al straturilor sociale. Autorul se află în continuare sub influența regimului nocturn, al căutării Unului, al Totului, a lumii echilibrate în care se pot afirma drepturile și libertățile indivizilor și respectul. Până la urmă, problema majoră a societății românești este lipsa de atitudinal etic, lipsa maladivă de valori și diferențele majore

⁴ „Modul în care te vezi pe tine însuși, presupunând automat anumite teme sau elemente simbolice drept proeminente și centrale, și modul în care te percepe Celălalt, din perspectiva unui cu totul alt relief istoric-construit al sensibilităților culturale și al unei agende intelectuale” în Caius Dobrescu, *De la marginalitate la excentricitate. Politici de euroinsolitare a identității românești*, Vasile Boari, Ștefan Borbely, Radu Murea (coord.), *Identitatea românească în context european: coordonate istorice și culturale*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2009, p. 27.

⁵ Mircea Cărtărescu, *Baroane*, Ed. Humanitas, Buc., 2005, p. 74.

între corectitudine și furt, bogați și săraci, putere și colectivitate. Cetățenii își împart spațiul comun, iar publicarea evenimentelor în cotidian afirmă un individ care e capabil de valorificarea conștiinței cosmice, aflându-se în relația directă cu cronosul⁶ (cronica) și implicit cu spațiul simbolic al devenirii.

Definită de Tzvetan Todorov ca o îmbinare de socialitate și solitudine, viața noastră autentică încearcă să descopere regulile vieții în comun, fiind în dependență față de celălalt, pentru că doar astfel în relația *cu* și *între* noi se poate implica binele, conform lui Aristotel. În acest sens, Kant vorbea și despre un antagonism fundamental al individului – *sociabilitate antisocială* – contopind socialul și moralul în viața în comun. Într-un moment de criză, în care simți că totul se năruie, se pierde, există șansa recăpătării competenței morale, așa cum subliniază și Andrei Pleșu. Dar cine sunt cei ce ne pot oferi echilibru? Răspunsul îl oferă Gabriel Liiceanu, care instituie astfel *dez-apropierea filiației*⁷: „cărturarii sunt moraliștii oamenilor, asigurând echilibru între Bine și Rău.”⁸

Violența individului și implicit a societății este recunoscută de la Sade, dezvoltată mai apoi de Maurice Blanchot și Georges Bataille, iar aceasta dovedește că omul este dublu, fiind construit dintr-o parte dominată de bun-simț și etică, și cealaltă din violența ce se ascunde în subconștient. Prin comunicarea cu celălalt se deosebește „societatea ca parte a civilizației și a comunicării”, iar inconștientul rămâne încă „tăcut și violent.”⁹ A fi conștient de faptul că există, impune intersubiectivitatea, comunicarea și comunitatea ca primă formă a individului, încercându-se anihilarea sau diminuarea celeilalte părți care poate interacționa negativ. În acest ansamblu ideatic, cărturarul de azi, Cărtărescu, poate scrie pentru ceilalți, ca acel **tată**¹⁰, care își proiectează sfatul și înțelepciunea, spiritul dreptății și al veridicității, fiind un erou civilizator în sensul redescoperirii umanității, a respectului și al altruismului, având convingerea că evoluția este creată prin *recunoaștere*. Presa este o agora, iar Mircea Cărtărescu **se dedublează la nivelul spațiului public, pentru a se îngriji de „o anumită calitate a relațiilor umane” și în același timp de a da intensitate schimbului social și implicit a sinelui.**¹¹

⁶ Virgil Ciomos, *Aporetica lui khôra*, în *Lost in space*, Ed. Humanitas & New Europe College, Buc., 2003, pp. 24: “<<A fi în timp>> înseamnă - cum am văzut deja - a nu fi în tine însuși. În acest fel, timpul coincide cu dislocarea însăși”

⁷ în termenii lui Virgil Ciomos, *idem.*, vezi în acest sens și conceptul de *philia* la Platon și la Aristotel, prin determinarea comunității la „bine”, ca virtute specifică cetății – *Koinonia*.

⁸ Gabriel Liiceanu, *Despre rău*, Ed. Humanitas, Buc., 2007.

⁹ Tzvetan Todorov, *Viața comună. Eseu de antropologie generală*, trad. de Geanina Tivdă, Ed. Humanitas, Buc., 2009, p. 60. În legătură cu dedublarea omului în societate vezi și Andrei Bereschi, *Două morfologii politice și o istorie*, în Vasile Muscă și Alexander Baumgarten (coord.), *vol. cit.*, p. 141: conform lui Platon, oligarhia conduce la dedublarea omului și a cetății: “cetatea nu este una, ci există două: una a săracilor, cealaltă a bogaților, deși și unii și alții locuiesc în același loc” (551. d) omul oligarhic este dedublat “Un astfel de om nu va fi lipsit de vrajbă interioară, el nu va fi unul, ci dublu.... Iar adevărata virtute, proprie unui suflet unificat și armonizat, ar fugi undeva, departe de el” (554 e) (...) omul oligarhic acționează policefal și cameleonic.

¹⁰ “*Khôra* nu este atât <<maica>> lucrurilor, cât, mai degrabă, <<doica>> lor. E vorba aici de un <<tip>> *a-topic de filiație* care se instituie *nu prin locația (generică a) fiilor*, ci tocmai prin *dis-locația (ne-generică a) părintelui*: <<Socrate se preface că aparține genului acelora ce par să aparțină genului celor ce au loc, un loc și o economie propriei. Dar, spunând aceasta, Socrate denunță chiar acest *gēnos* căruia pare a-i aparține. El pretinde astfel că spune adevărul în această privință: în realitate, acești oameni (*gēnos*) nu au nici un loc, ei sînt niște rătăcitori>>”, Virgil Ciomol, *art. cit.*, p. 22.

¹¹ Tzvetan Todorov, *op. cit.*, p. 191.

Ameliorarea societății, Mircea Cărtărescu o vizualizează clar prin înțelegerea necesității indivizilor. Capitalismul este înțeles greșit de majoritatea, accentuând plăcerea și saturația, plata și distracția, în defavoarea bunului-simț, a datoriei, a dreptății și a adevărului. Raportul valoare-câștig balansează diferit într-o lume hedonistă cu accente carnavalești. De aceea, o revendicare a capitalismului din legile protestantismului ne poate oferi șansa unui echilibru social, economic și cultural, dacă privim în parte spre țările de origine protestantă, care își validează cunoștințele și inovația înspre niște conflicte fără violență, dominate fiind, de științele spiritului.

Într-un proiect de conștientizare s-a angajat și autorul nostru. Nu vorbim aici decât de o înțelegere a diferenței dintre nevoile fizice și materiale care subjugă politicul, societatea de la suprafață, și nevoile afective, iubirea celuilalt, altruismul, formele de alteritate, adică esențialul vieții care depinde de Celălalt, la fel cum odinioară făceau Daniel Defoe, Jack London, Ambrose Bierce, Ernest Hemingway, Emile Zola, Joseph Roth sau Gabriel Garcia Marquez, Heliade Rădulescu, Mihai Eminescu, Ioan Slavici, I.L. Caragiale, Alexandru Macedonski, Tudor Arghezi, Octavian Goga sau Camil Petrescu.

Azi editorialele sunt concepute de liderii de opinie. Mircea Cărtărescu alături de Andrei Pleșu sunt două nume marcante care într-un stil eseistic, degajat se apropie de spațiul public. În acest sens, Iulian Boldea observa că „preferința lui Andrei Pleșu se orientează spre eseul fulgurant, cu ideație densă, figurație anecdotică minimală și sens distilat într-o demonstrație adesea spectaculară”¹². Aceeași trăsătură a discursului eseistic se observă și la Mircea Cărtărescu care publică texte eseistice inclusiv în revista *Șapte seri* sau în volum – *Ochiul căprui al dragostei noastre*, fiind un atribut al individului care determină la dialog. Eseul implică dialogul autentic, cercul întrebării și a răspunsului, inter-*zisul* și temele nemărginite în timp și spațiu.

Mircea Cărtărescu publică în cotidian, după cum însuși afirmă, din considerente financiare și din dorința de a se face credibil opiniei publice. Jurnalul său, în special *Zen*, din 2011, aduce deseori în discuție termenul la care trebuie predat editorialul, lipsa de inspirație, foamea de social, nemulțumirea față de valorile sociale românești și de statutul său de scriitor. Acestea completează textul său cu funcție socio-culturală, în care realitatea devine eveniment, iar opinia devine oportunitate și autenticitate:

„Nu sunt analist politic, sunt un simplu muritor. În judecățile mele mă ghidez după ceea ce văd cu ochii mei. Încerc să filtrez informațiile care vin către mine și să nu mă las manipulat sau sedus. Este, firește, extrem de greu. Poate că vreodată mi se vor deschide ochii și voi fi de acord cu poeta americană care vede-n țara ei un stat tâlhăresc. Deocamdată însă, nici măcar politica lui George Bush n-a reușit să altereze splendoarea toamnătică a Americii mele, amintirile mele din Iowa City și San Francisco și New Orleans, alegerea mea de Forrest Gump prin peisaje ce nu erau de pe lumea aceasta.”¹³

Realitatea autorului este oglindită atât în jurnalul său, cât și în publicistica sa. Scrisul său oglindește lumea, prima este oglindire narcisiacă a diaristului, iar a doua, oglindirea

¹² Iulian Boldea, „Spiritul de finețe (Andrei Pleșu, *Despre frumusețea uitată a vieții*, București: Humanitas, 2011)”, în rev. *Apostrof*, anul XXII, 2011, nr. 8 (255), accesat de pe <http://www.revista-apostrof.ro/articole.php?id=1537>, în data de 15.11.2012.

¹³ Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, p. 33.

epocii/ societății contemporane narcisiace. Lumea lui M. Cărtărescu este una cu mitici, cu ampoloiați și politicieni, nu doar rea, ci și bună, societatea nu e doar putredă e și fructoasă, are oameni de calitate și de mahala, nu e la extrem, nici mai rea, nici mai bună decât altele, e doar România și *ale sale* tensiuni, ambiții, norme, valori și standarde. Toate acestea se conturează în articole cu tematică diferită; astfel, putem consemna articole care dezvoltă politicul, lupta dintre partidele politice (*O modestă propunere pentru primari, Va cădea Bucureștiul?, Panică în ochii primarului?, A-nceput de ieri să cadă, meciul Iliescu contra Iliescu nu se mai joacă, Pentru o clarificare politică, baroane.*), teme sociale (*Vremuri tulburi, Despre dreptul la viață privată*) națiunea și imaginea colectivității (*Noile „ctitorii”, Sentimentul românesc al isteriei, O vină istorică Big Brother: doar o chestiune de sex?*), realitatea externă (*America mea, Polonia este în Europa, România nu*) și lumea culturală (*Preafericiții, Etatizarea lui Eminescu, Uniunea scriitorilor la răscruce*).

Unul dintre articolele care sintetizează atât etica publicistului, cât și veridicitatea enunțului care transformă realul în eveniment este *Anii furați*. Acesta este acut confesiv, un eseu ego-grafic ce conține fragmente cu un flux ideatic autobiografic, cu fior nostalgic și plin de regret. Imposibilitatea ieșirii din regimul care oferea o singură alternativă are un accent grav prin raportul naștere-moarte, în aceleași limite. Mărginirile impuse de comunism (neputința de a călători, de a candida pe un post la universitate, plafonarea într-o școală gimnazială, lipsurile materiale, lumea sordidă) erau realitatea trăită de Mircea Cărtărescu, iar lumea Dallas-ului nu era decât o amăgire.

Televizorul a devenit odată cu revoluția de la 1989, modul prin care oamenii vor reuși să ia contact cu realitatea socială. Poate dorința prea mare de revoluție, de libertate, i-a făcut pe români să nu conștientizeze adevărul evenimentelor. Deseori, ficțiunea pe care ne-o creăm, iluzia pe care o dorim ca un ideal, ne poate falsifica datele realului.¹⁴ De exemplu, Slavoj Žižek subliniază că același lucru s-a petrecut și cu americanii, în septembrie, odată cu prăbușirea turnurilor gemene. Ei trăind cu iluzia filmului de la Hollywood, au realizat cu greu ceea ce se petrece în imediata apropiere. Hiperrealitatea revoluției la Mircea Cărtărescu și la semenii săi este crezută și imprimată mai puternic decât realitatea însăși. Stilul memorării este unul impregnat de durere și de un of amar pe care îl întâlnim deseori în autobiografiile prezentate publicului în perioada recentă.¹⁵ Trecerea spre libertate, anul 90, nu este exact cum și-o dorea publicistul. Dacă trecutul a fost sub semnul negativității, acum acesta se prelungește și se prelinge pe individul dornic, dar în același timp acaparată de deziluzie - „fusesem mințiți, eram mințiți”. Momentul crucial al anilor transpuși în articol este reprezentat de vânzarea paletei de ping pong la târgul de vechituri. Drumul până acolo în tramvaiul aglomerat, imaginea de început de infern cu murdării și praf, mirosuri și aglomerație se sfârșește cu statutul paradoxal al individului și al socialului; el – profesor la

¹⁴ “Comunismul era realitatea. Tot restul erau fantasmagorii de film american” - Mircea Cărtărescu.

¹⁵ Angelo Mitchievici „Nu pot anula complet orice emoție, nu pot anula complet kitsch-ul sentimental cu care mă identific pe alocuri, mă pot juca de-a vânătorul de clișee, sunt conștient de mecanismul propagandei, de strategiile ei, dar ceva a rămas, ceva din ce am trăit atunci, fără ură, fără alternativă sau cu o minimă alternativă că aproape nici nu conta. Aș vrea să scriu despre lucrurile care m-au emoționat și nu știu să fac corect tăietura între bine și rău. Organismul vieții mele nu poate fi salvat prin extirpări succesive, prin sângerări repetate nu pot elimina deplin otrava. E ca și cum aș strânge în pumn o lamă de ras veche, în speranța că ea se va rupe, se va dizolva în carnea mea. În timp.” în Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *O lume dispărută. Patru istorii personale urmate de un dialog cu H.-R. Patapievici*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 200.

facultate/scriitor vs societatea dantescă. Vânzarea paletelor s-a produs, banii i-a avut doar pentru o scurtă perioadă, căci îi aruncă pe iluzia libertății. Lipsa mâncării, sacrificiul pentru ziua de mâine se amplifică când își dă totul pe discurile străine (care nu vor fi ascultate vreodată), marcă a iluziei de a depăși momentele primei libertăți, care ascunde în miezul întregii situații frica, nesiguranța și disperarea.

De curând, cu referire la acei ani, Mircea Cărtărescu prezintă și întâmplările premergătoare publicației operei sale în anii 80, când cenzura era atentă la tot ceea ce putea fi tipărit de acesta, astfel că romanul *Nostalgia* avea în 1981, nouă ștampile până când a ajuns să primească „bun de tipar”. Florin Mugur este amintit în acest articol, sub imaginea lui Iov, omul suferinței, un bărbat înțelept, trecut prin multe încercări. El e cel care l-a susținut și i-a întins o mână de ajutor, acceptând talentul său pe urmele lui Nicolae Manolescu „Da, dar Manolescu crede că băiatu-ăsta e un poet adevărat.”¹⁶

Lumea capitalismului mediatic nu conduce însă societatea noastră spre o modificare substanțială. Atenția este acordată în continuarea plăcerii, modelelor umane care se află ca într-un fals tratat de vânatoare a carnavalului. Omul încearcă să-l caute pe celălalt în exteriorul său și nu preferă să se caute pe el însuși; oamenii nu mai sunt determinați să caute explicații, nu mai aduc probleme comunității (Thomas Hobbes) prin diversitatea de opinii, prin pasiunile și interesul detectivist asupra adevărului. Căutarea fericirii iluzorii se face în detrimentul identificării și înțelegerii fiecărui unghi al lumii personale, până la urmă, un principiu vital pe care îl impun științele spiritului, aflate la rândul lor într-o criză prelungită

„Nu e nimic ieșit din comun. Trăim vremuri carnavalești, unde anormalul e normă. E vremea spectacolului și a stridențelor de toate felurile. Plătim ca să ne simțim bine, dincolo de orice idee de bun-simț, de datorie, de dreptate, de adevăr.”¹⁷

România rămâne teritoriul lui Dinu Păturică, conservat și în publicistica lui Mihai Eminescu, un spațiu al duplicității și al ipocriei. Înșelarea, aparența, mintea subnutrită de adevăr sunt forme ale amăgirii și minciunii care reies din fiecare pact politic pe care îl creează românul. Aproximarea de un anumit om politic fluctuează, sunt deveniri ale relației cu ei, reveniri, nemulțumiri, observații, sfaturi, dispreț, astfel că, deși este acuzat de apropiere față de unii sau de alții, cărturarul nu are frica de a-și demasca crezul, de a-și exprima punctul de vedere, de a recunoaște sau combate anumite idei. Totul este învăluit într-o prospețime reflexivă, cu adâncimi interrogative și cu un verb al cărui dinamism convoacă polemica și, totodată, îmblânzirea conștiinței contemporane. El e un subiect interogator care încearcă comprehensiunea societății și medierea înțelegerii contextului de către publicul său. El actualizează dialectica întrebării și a răspunsului astfel că, în sens gadamerian, el se întâlnește pe sine prin celălalt devenind o conștiință individualizată¹⁸ care, în cuvintele lui Teodor Baconsky, „trăiește local și gândește global”. Această etică a exteriorului este ca urmare a solitudinii în care se resimte autorul. Dialogul pe care îl impune cu cititorii săi, cu personajele

¹⁶ Mircea Cărtărescu, „Mugur”, în *Evenimentul zilei*, din 24. II. 2012, p. 11.

¹⁷ Mircea Cărtărescu, op. cit., p. 106.

¹⁸ Cf. Mihail Neamțu, *Bușnița dintre dărâmături. Insomniile teologice în România postcomunistă*, Ed. Polirom, Iași, 2008, p. 126.

evenimentelor relatate, cu diferite situații, este urmarea locuirii „dinlăuntru”¹⁹ unde „rătăcește” și se re-găsește, căci “dis-locația presupune a face loc celuilalt, propriului nostru << celălalt >>, u-topic”²⁰

Nici în mediul său cultural nu se simte întocmai bine. El este nemulțumit de acțiunea Muzeului Literaturii Române și de Radio România Actualități, care îl situează printre „crocodilii trecutului”, alături este nemulțumit de atitudinea lui Adrian Păunescu, care îi provoacă milă la prezentarea tezei de doctorat, sau de parcursul lui George Pruteanu, un călător din Piața Universității în PNT, PSD apoi PRM. Este șocat de schimbările de atitudine ale oamenilor de calibru, care pot cădea în desuetudine morală sau de oamenii ce suferă de snobism, amintind de lecturile cărților sale. Alături, salută comportamentul unor scriitori precum Ioan Groșan, „om dintr-o bucată” a cărui plan axiologic ascuns îl construiește admirabil sau susține calitatea în literatură.²¹ În toți acești oameni, autorul încearcă să găsească nu doar eul individual, ci și eul generic, umanitatea. El nu răspunde nevoii elementare a omului, ci încearcă o negociere agonă prin înțelegerea hegeliană de la o conștiință la alta, în domeniul concreteții.

Deși spera că schimbarea sistemului politic va aduce și o bunăstare unitară, articolele dedicate problematicii *polis*-ului, îl determină să fie sceptic în ceea ce privește tiparul antagonic, duelist în care ne desfășurăm – „democrația reprezintă o realitate politică fragilă, consumată de fractura afectivă dintre Cain și Abel.”²² Mircea Cărtărescu prezintă momentul alegerilor în volumul *Baroane*, iar mai apoi în cotidian prezintă fiecare moment important de pe scena politică. Uneori îl caracterizează limbajul ironic, deschis și deosebit de dinamic. Vioiciunea lui trebuie să asigure ironiei o dublă mobilitate. Dacă e să-l comparăm cu un alt editorialist pe domeniu politic, Cristian Tudor Popescu, se trasează diferențe de stil de la început. Cel din urmă menționat este mai acut ironic, alegoric în gândire și cu forța afirmației unui individ care își desăvârșește conștiința în bestiarul politic²³. De exemplu, într-un articol intitulat *Niște lepre* susține că temeliile politicii românești s-au cam erodat, astfel că românii sunt atenți la ceea ce se întâmplă pe scena politică, acuză politicienii de starea depravată a țării, încearcă tot felul de jocuri și „mișmașuri”, dar în zadar. Politicienii sunt *niște lepre*, ei aruncă cu zarurile și tot ei măsluiesc rezultatele, astfel că poporul care i-au ales devine inexistent. Or, ignoranța doare pe oricine. Iată de ce politica e un subiect atât de controversat și de incitant, totodată.

Portretele politicienilor sunt create în același spirit ludic. El se apropie îndeosebi asupra celor ce ies în față, a conducătorilor sau a celor a căror imagine este des vehiculată în

¹⁹ “nu numai că există o etică a singurătății, dar ea este tărâmul constitutive al eticii, însuși principiul ei: nu se poate ajunge la un bun dialog cu ceilalți înainte de a fi dialogat – în singurătate – cu celălalt dinlăuntru tău, precum și cu o ipostază a alterității, care nu e nici înăuntrul tău, nici în afară, ci în spațiul nespațial”, Andrei Pleșu, *Minima Moralia*, Ed. Humanitas, Buc., 1994, p. 121.

²⁰ Virgil Ciomoș, *ibidem.*, p. 23.

²¹ “Alcătuitorii rușinosului canon nu par să fi auzit vreodată de M.H. Simionescu, de Radu Petrescu, de Brumarul, de Forță, de Pleșu, de Liiceanu, de Mircea Ivănescu, de Leonid Dimov, de Ileana Mălăcioiu, de Matei Vișniec, de Mazilescu, de Iaru, de Ion Mureșan, de Cristian Popescu, de Ioan Es. Pop, de Angela Marinescu, de Mariana Marin, de Simona Popescu, de T.O. Bobe și de atîția alții mai tineri și decât ei, și care sunt viața vie a literaturii de azi.” – Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, p. 156.

²² Mihail Neamțu, *Zeitgeist: tipare culturale și conflicte ideologice*, Ed. Curtea Veche, Buc., 2010, p. 82.

²³ v. Luminița Chiorean, “*The Political Bestiary*”. *The Level of Discursive practices in the Opinion Editorial*, în Al. Cistelean, Iulian Boldea, Eugeniu Nistor (editors), *Literature, Communication, Interculturality*, Ed. Asymetria, Paris, 2011, pp. 183-199.

mass-media. Trebuie observat că nu este unul dintre editorialiștii în contact direct cu politica vremii, ci mediat de către televizor sau alte mijloace de comunicare. Fie că vorbim de „politicieni ai moralei”, „politicieni cu viziune istorică”, „politicieni din întâmplare” sau de „vechea nomenclatură” și de „noile elite profesioniste”²⁴, aproape toți, mai devreme sau mai târziu, sunt receptați ca actanți ai bruiajului și al retușului, al cosmetizării adevărului în termenii lui Piotr Wierzbicki:

Textul articolului *Falimentul nostru moral* parcă este preluat din jurnalul său, fiind o radiografie a societății noastre, ce ar merita în totalitate să fie citată. Pretextul textului este o întâmplare reală din timpul studenției, când l-a văzut pe unul dintre colegi furând. Publicistul prezintă destinul societății românești din perspectivă etică. Antiteticul situației (intelectual/personalitate – furt) este doar un exemplu flatant, în care se proiectează destinul societății noastre care are „o lipsă endemică de civilizație” deoarece există carențe în sistemul educativ, în familie și politică. La orice nivel domină lipsurile și șovăirea, deoarece nu se găsește îndemnul și dorința românului spre redresare:

„Ține, de fapt, de o lipsă endemică de civilizație, care la rândul ei arată paragina întregului nostru sistem educativ. O educație dezastruoasă, o lipsă de principii morale și de valori pe care să le transmitem mai departe fiicelor și fiilor noștri ne-a transformat în ochii lumii într-un popor de barbari, de hoți și de ucigași, așa cum noi înșine, exasperați de monstrozitățile pe care românii le comit zilnic în lume și acasă, am ajuns să ne considerăm.

Familia românească a dat faliment ca instanță formatoare: copiii sunt tot mai lăsați de izbeliște, la jocuri video, la televizor și pe stradă. Școala românească își propune, pare-se, să te scoată un soi de Leonardo da Vinci, doctor în toate științele și artele, dar nu să facă din tine un om întreg. La sfârșitul ei poți ști, eventual, diferența dintre un atribut și un complement, dar nu și diferența dintre bine și rău.”²⁵

Binele comun trebuie să reprezinte familia, un mediu simbolic unit, prin care se poate dobândi plinătatea supremă – „familia este capitalul social de bază al oricărei societăți, a cărui grijă și promovare implică o autentică investiție, care va primi în schimb binele societății înseși.”²⁶ Până la urmă vorbele ancestrale de Bine și Rău se estompează, existând doar în crâmpeliuri în viața omului social autentic care este capabil de comuniune.

„Sa nu ne păcălim pe noi înșine. Problema imaginii noastre în lume nu sunt nici țigani, nici câțiva scelerați care fura, ucid și violează, nici șovinismul italienilor sau al englezilor. E falimentul nostru moral, e lipsa cinstei și a corectitudinii din obișnuințele noastre de fiecare zi. Decăderea noastră ca popor, vizibilă în sfera politică în interior și-n imaginea noastră mai rea ca oricând în afara, este produsul absenței frânelor morale la un număr coplesitor de romani, victime ale unei lipse cronice de educație.”²⁷

²⁴ Attila Agh, *Politics of Central Europe*, pp. 69-72, apud. Peter Gross, *Mass media și democrația în țările Europei de Est*, trad de Mălina Iordan, postfață de Mihai Coman, Ed Polirom, Iași, 2004, p. 70.

²⁵ Mircea Cărtărescu, „Falimentul nostru moral”, în *Evenimentul zilei*, din 2. XI. 2007, accesat de pe <http://www.evz.ro/detalii/stiri/cartaescu-falimentul-nostru-moral-466513.html>, în data de 10.XI.2012.

²⁶ Cf. P. Donati (ed.), *Familia e capitale sociale nella società italiana*, Editura San Paolo, Cinisello Balsamo, 2003, apud. José Noriega, *Destinul Erosului: perspective de morală sexuală*, Ed Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2010, p. 102.

²⁷ Mircea Cărtărescu, *idem*.

La ce ne-au folosit anii de școală se întrebă și în 2012, într-un articol intitulat *Din școală*, care e construit pe o serie de interogații, prin care determină publicul la reflecție și problematizare:

„De ce am fost treziți în zori și duși, somnoroși, de mânuță, către clădirea enormă și rece ca un mausoleu sau o închisoare? De ce s-a țipat atâta la noi, de ce am fost atât de terorizați? De ce visăm și acum că suntem scoși la tablă la matematică și nu știm nimic? Va compensa ceva din viața noastră de adulți traumele la care ne-a supus școala, așa cum s-a făcut și se face și azi? La ce ne-au folosit nesfârșitele exerciții și probleme rezolvate la matematică, la fizică și la chimie, atâtea date memorate la istorie, dacă acum nu mai știm nici regula de trei simplă? Dacă oricum n-avem la ce s-o aplicăm? Dacă toți cei faimoși și plini de bani au fost școlari mai proști decât noi?”²⁸

Autorul își exprimă nemulțumirea pentru ceea ce a însemnat ora de limba română și dedicația profesorilor de a-l educa. Modelul de dascăl este prezentat prin imaginea dirigintei sale, Ligia Teindel, care „era o vrăbiuță de om, șatenă și cu niște ochi extrem de frumoși, pe care-i văd limpede și azi în memorie”, care ajuns să-i învețe nu doar chimie, ci “the state of the art” a disciplinei.

Deprimarea devine o stare definitorie a vieții sale în România după ce compară respectul și umanitatea pe care o traduc străinii în modul în care se preocupă de cei care oferă și produc cultură. În cazul articolului *Pâinea amară a exilului*, publicistul pornește de la datele concrete ale vieții sale, care îl determină să perceapă exilul în țară prin lipsa *philiei*, a prieteniei, a dragostei, a valorilor care oferă împlinirea și satisfacția apartenenței la un grup capabil de recunoaștere – „voi scrie despre singurul lucru în care doar eu sunt competent, și anume despre propria mea deprimare.”²⁹ Finalul textului ar trebui citit prin relaționare ideatică cu eseul *Început despre bucurie* al lui Ion Mureșan pentru că sugerează aceeași crispă a românului în fața bucuriei de a trăi alături de cel de lângă el, prin delăsarea verbului *a fi*, în locul lui *a avea* – e vorba de conflictul dramatic pe care și Gabriel Marcel îl discută între existență și posesie³⁰ sau Mihail Șora, care vede trecerea de la *sarea pământului (a fi)* prin verbul *a face*. Bucuria și nenorocirea, forța românului de a fi mai aproape de nefericirea celorlalți decât de micile bucurii ale vieții, îl fac pe acesta să poată fi definit ca un individ paradoxal, marcă a duelului social în care se manifestă permanent.

Reflexivitatea discursului, apropierea publicului de tensiunea sa interioară îl face pe publicist să transcrie starea individului autentic care își recunoaște solitudinea prin împlinirea de sine, alături de cei alături de care interacționează zilnic, fie de la depărtare (oameni politici), fie mai apropiați, pe cei pe care îi are în cercul său strâmt. Mai recent, în 2012, Mircea Cărtărescu publică un articol intitulat *Ești ceea ce admiri*, în care continuă expunerea viziunii sale, atenționând de repetate ori că societății românești îi lipsește în special „puterea de a admira”, căci „De urât, urâm cu înverșunare”, iar negativismul este o sursă de supraviețuire – „Lumea noastră seamănă cu bolgiile dantești sau cu faimoasa imagine a lui

²⁸ Mircea Cărtărescu, „Din școală”, în *Evenimentul zilei*, din 17.II. 2012, p. 11.

²⁹ Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, p. 52.

³⁰ V. Gabriel Marcel, *Dialoguri cu Pierre Boutang*, trad. de Aurelian Crăiuțu, Cristian Preda, Ed Anastasia, Buc., 1996 și Mihail Șora, *Sarea pământului : cantată pe două voci despre rostul poetic*, Ed. Humanitas, Buc., 2006.

Iisus, înconjurat, strivit de cele mai hidoase și mai grotești fețe de sub-umani, din pictura lui Bosch.”³¹

Dar rușinea nu este provocată doar în medii sociale fără o situație financiară foarte bună. Într-unul dintre articole, prezintă hobby-ul lui Țiriac și Năstase – vânătoarea. Publicistul provoacă opinia publică la reacție pentru a distruge „dedesubturile hidoase ale vânatului.”³² Demnitatea umană stă sub semnul crizei, în orice mediu, nimeni și nimic nu scapă viciului, iar societatea democratică încă nu este înțeleasă și fructificată de colectivitate, un exemplu definitoriu fiind emisiunea Big Brother, pe care Mircea Cărtărescu o înțelege din prisma materializării spiritului dictatorial din fiecare dintre noi. Big Brother sau Stalin, Hitler sau Pol Pot și Ceaușescu nu reprezintă decât o formă dictatorială, iar în final o perversiune a divertismentului, o înlocuire a decenței în rușine, o distrugere a demnității, a graniței dintre spațiul privat și cel public.

În publicistica lui Mircea Cărtărescu este interesantă instituirea dialogului interior cu sine însuși prin dialogul cu societatea, încercând să rezolve problema autenticității și a salvării ontologice prin care să se conștientizeze natura tranzitorie, dar stabilizantă, a omului în viața cetății – sau în cuvintele lui Mihail Șora „problema omului: cum să trăiască asemenea unui arbore, fără a înceta prin aceasta să fie om”. Conștient de ceea ce G. Lipovetsky numea o etică „indoloră”, cu un cult al „fericirii de masă”, cu renunțarea la „sacrificiu”, totuși trebuie să sperăm într-o redresare și redimensionare. Șansa și speranța care se observă în stilul publicistic cărtărescian parcă ar putea răspunde și optimismului axiologic dedicat de Constantin Noica poporului român, care „are o mai largă întâlnire decât alții cu valorile spiritului; căci prin ea însăși tradiția înseamnă păstrarea întru spirit a ceea ce a fost bun în trecut.”³³ Duelul purtat de Mircea Cărtărescu și dedublarea principiului patern în piața publică are ca scop un atitudinal postmodern (de tip baumian) de recuperare a responsabilității individului, pentru a se ajunge la negociere etică și la consens.

Bibliografie selectivă:

Boldea, Iulian, „Spiritul de finețe (Andrei Pleșu, *Despre frumusețea uitată a vieții*, București: Humanitas, 2011)”, în rev. *Apostrof*, anul XXII, 2011, nr. 8 (255), accesat de pe <http://www.revista-apostrof.ro/articole.php?id=1537>, în data de 15.XI.2012.

Cărtărescu, Mircea, “Mugur”, în *Evenimentul zilei*, din 24.II.2012.

Cărtărescu, Mircea, „Din școală”, în *Evenimentul zilei*, din 17.II.2012.

Cărtărescu, Mircea, “Ești ceea ce admiri”, în *Evenimentul zilei*, din 10.II.2012.

Cărtărescu, Mircea, „Falimentul nostru moral”, în *Evenimentul zilei*, din 2. XI. 2007, accesat de pe <http://www.evz.ro/detalii/stiri/cartaescu-falimentul-nostru-moral-466513.html>, în data de 10.XI.2012.

Cărtărescu, Mircea, *Baroane*, Ed. Humanitas, Buc., 2005.

Cernat, Paul, Manolescu, Ion, Mitchievici, Angelo, Stanomir, Ioan, *O lume dispărută. Patru istorii personale urmate de un dialog cu H.-R. Patapievici*, Editura Polirom, Iași, 2004.

³¹ Mircea Cărtărescu, “Ești ceea ce admiri”, în *Evenimentul zilei*, din 10.II.2012, p. 11.

³² Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, p. 147.

³³ Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, Buc., 1966, p. 9.

- Cistelean, Al., Boldea, Iulian, Nistor, Eugeniu (editors), *Literature, Communication, Interculturality*, Ed. Asymetria, Paris, 2011.
- Ciomos, Virgil, *Aporetica lui khôra*, în *Lost in space*, Ed. Humanitas & New Europe College, Buc., 2003.
- Boari, Vasile, Borbely, Ștefan, Murea, Radu (coord.), *Identitatea românească în context european: coordonate istorice și culturale*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2009.
- Gross, Peter, *Mass media și democrația în țările Europei de Est*, trad de Mălina Iordan, postfață de Mihai Coman, Ed Polirom, Iași, 2004.
- Liiceanu, Gabriel, *Despre rău*, Ed. Humanitas, Buc., 2007.
- Marcel, Gabriel, *Dialoguri cu Pierre Boutang*, trad. de Aurelian Crăiuțu, Cristian Preda, Ed Anastasia, Buc., 1996.
- Miroiu, Mihaela, „Etica mioritică. Episodul Cărtărescu”, în *Revista 22*, din 16.10.2012.
- Muscă, Vasile, Baumgarten, Alexander (coord.), *Filozofia politică a lui Platon*, Ed Polirom, Iași, 2006.
- Neamțu, Mihail, *Zeitgeist: tipare culturale și conflicte ideologice*, Ed. Curtea Veche, Buc., 2010.
- Neamțu, Mihail, *Bușnița dintre dărâmături. Insomniile teologice în România postcomunistă*, Ed. Polirom, Iași, 2008.
- Noica, Constantin, *Sentimentul românesc al ființei*, Buc., 1966.
- Noriega, José, *Destinul Erosului: perspective de morală sexuală*, Ed Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2010.
- Pleșu, Andrei, *Față către față. Întâlniri și portrete*, Ed. Humanitas, Buc., 2011.
- Pleșu, Andrei, *Minima Moralia*, Ed. Humanitas, Buc., 1994.
- Rorty, Richard, *Contingentă, ironie și solidaritate*, trad. și note de Corina Sorana Ștefanov, studiu introductiv și control științific de Mircea Flonta, Ed. All, Buc., 1998.
- Șora, Mihail, *Sarea pământului: cantată pe două voci despre rostul poetic*, Ed. Humanitas, Buc., 2006.

This work was partially supported by the strategic grant POSDRU/CPP107/DMI1.5/S/80272, Project ID80272 (2010), co-financed by the European Social Fund-Investing in People, within the Sectorial Operational Programme Human Resources Development 2007-2013.